

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Ніколайчук Наталія Михайлівна

УДК 378.011.3-051 : 331.101.3

**ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ У
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник:

доктор психологічних наук, професор
РАДЧУК Галина Кіндратівна,
 Тернопільський національний педагогічний університет
 імені Володимира Гнатюка,
 завідувач кафедри практичної психології.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
РОМАНИШИНА Людмила Михайлівна,
 Хмельницький національний університет,
 професор кафедри соціальної роботи і соціальної
 педагогіки;

кандидат педагогічних наук

ГАЛЦАН Ольга Анатоліївна,
 Державний заклад «Південноукраїнський
 національний педагогічний університет
 імені К. Д. Ушинського»,
 доцент кафедри педагогіки.

Захист відбудеться 22 лютого 2013 р. о 10⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (зала засідань, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розісланий 22 січня 2013 р.

В. о. ученого секретаря
 спеціалізованої вченої ради

Й. М. Гушулей

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Інтеграція сучасної української освіти у світовий освітній простір супроводжується переосмисленням проблеми становлення висококваліфікованих фахівців. Система навчання у вищому навчальному закладі має сприяти не лише здобуттю знань, умінь майбутніми фахівцями, а й розвитку потребово-мотиваційної сфери, формуванню цінностей і ставлень, необхідних для професійної діяльності.

Центральною постаттю суспільних перетворень є особистість педагога. Адже від його соціальної позиції, ціннісно-цільових настанов залежить ефективність та динамічність функціонування і розвиток системи освіти. Водночас вища педагогічна освіта, зазвичай, зорієнтована на навчання, змістом якого є оволодіння студентами спеціальними знаннями, вміннями та навичками, а розвитку особистості майбутнього вчителя, зокрема, його професійній мотивації приділяється недостатньо уваги.

Висновки першого моніторингового дослідження TIMSS в Україні (2007 р.) щодо стану природничо-математичної освіти виявилися не дуже втішними для країни, а відтак постає необхідність підвищення якості й пріоритетності системи підготовки та підвищення кваліфікації вчителів математики. Підготовка майбутніх учителів математики характеризується специфічними особливостями, що зумовлені своєрідністю їх мислення та пізнавальної мотивації. Аналітичний стиль мислення як одна з найважливіших професійних якостей математика формується під впливом засвоєння фізико-математичних дисциплін, а педагогічна професія пов'язана з гуманітарною спрямованістю особистості. Водночас успішність професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів математики залежить як від педагогічної, так і від математичної (предметної) спрямованості при домінуванні першої.

На підставі аналізу результатів досліджень з проблеми формування професійної мотивації студентів та емпіричного досвіду їх підготовки виявлено суперечності між необхідністю розвитку професійної мотивації студентів у процесі професійної освіти та недостатньою розробленістю нових наукових підходів до професійної мотивації в теорії та методиці професійної освіти майбутніх учителів математики; між професійно-математичною спрямованістю та педагогічною складовою професійної підготовки майбутніх учителів математики, у результаті чого знижується інтерес до змісту педагогічної діяльності, усвідомлення свого покликання, відчуття потреби в обраній діяльності.

Відтак вирішення означених суперечностей супроводжується пошуком основ, які забезпечують ефективність формування професійної мотивації студентів. Саме тому науково-методичне обґрунтування педагогічних засад формування професійної мотивації майбутніх вчителів-математиків є важливою й актуальною проблемою педагогічної освіти.

Проблема формування професійної мотивації знайшла відображення в численних

дослідженнях, зокрема в положеннях концепції мотиваційної сфери особистості (В. Асєєв, В. Вілюнас, Є. Ільїн, О. Леонтєв, Х. Хекхаузен); структури мотивації (В. Іванніков, Є. Ільїн, А. Маслоу, С. Рубінштейн); теорії потребово-мотиваційної сфери особистості (Л. Божович, І. Джидарьян, О. Леонтєв, О. Орлов та ін.); теорії професійної мотивації (А. Адлер, Е. Берн, Дж. Вольпе, В. Вендланд, П. Ванцвайг, У. Джеймс, Ф. Зімбардо, А. Лазарус, А. Маслоу, Ф. Перлз, К. Роджерс, К. Рудестам, А. Сальтер, Е. Фром, Е. Шостром); загальних підходах до професійної освіти (В. Беспалько, О. Галіцян, В. Давидов, В. Єрмоленко, А. Новіков, Л. Романишина та ін.); контекстному підході до навчання (Н. Бакшаєва, А. Вербицький, Е. Джонсон, Т. Платонова та ін.). Особливості підготовки майбутніх вчителів математики вивчали Г. Бєвз, Б. Гнеденко, Я. Груденов, М. Жалдак, Ю. Колягін, О. Матяш, Г. Михайлин, З. Слєпкань, О. Томащук, О. Співаковський.

Серед сучасних науковців, які досліджують проблему мотиваційної сфери та закономірності її формування у студентському віці, вагомими є результати педагогів: М. Баку (обґрунтовано сукупність концептуальних положень педагогічної підтримки розвитку професійної мотивації студентів), Р. Борківської (визначено оптимальний комплекс мотивів навчальної діяльності майбутніх фахівців), І. Зайцевої (з'ясовано значення педагогічного стимулювання, ігрової діяльності, виховних можливостей колективу студентської групи як основних засобів формування мотивації навчання студентів), Л. Міхеєвої (досліджено формування мотивації в процесі вивчення педагогічних дисциплін) та психологів: Л. Дунець (обґрунтовано формування професійної мотивації шляхом реалізації індивідуально-психологічних та групових заходів), Г. Радчук (проаналізовано проблему професійного аксіогенезу майбутнього фахівця), О. Самофалової (розкрито вплив внутрішніх і зовнішніх умов на процес розвитку професійної мотивації), М. Чаїнської (визначено вплив професійного аксіогенезу як центральної лінії інтегрального розвитку студентів – майбутніх педагогів) та ін.

Незважаючи на те, що проблема професійної мотивації майбутніх фахівців була предметом досліджень багатьох учених, водночас нерозкритими залишилися особливості змісту, структури, умов її формування у майбутнього вчителя-математики. Актуальність окресленої проблематики, її недостатня розробленість та перспективність зумовили вибір теми нашого дослідження: **«Педагогічні засади формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка з проблеми «Теоретико-методичні основи професійної підготовки фахівців в умовах реалізації ідей Болонської угоди» (№ 0108U000536). Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 3 від 23.11.2010 р.) та узгоджена у Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН

України (протокол № 3 від 29.03.2011 р.).

Об'єкт дослідження – процес професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів математики у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічні засади формування професійної мотивації майбутніх учителів математики у вищих навчальних закладах.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати педагогічні засади та перевірити ефективність педагогічної моделі формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики.

Для досягнення мети було визначено такі дослідницькі **завдання**:

- на підставі аналізу стану розробленості проблеми професійної мотивації у психолого-педагогічній літературі і практичної діяльності вищих навчальних закладів педагогічного профілю з'ясувати сутність професійно-педагогічної мотивації та особливості її формування у майбутніх учителів математики;
- виокремити компоненти, критерії та показники рівнів сформованості професійної мотивації у майбутніх учителів математики та емпірично дослідити ці рівні;
- теоретично обґрунтувати педагогічні засади формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики;
- розробити педагогічну модель формування професійної мотивації у майбутніх вчителів математики та експериментально перевірити її дієвість в освітньому процесі вищої педагогічної школи.

Для розв'язання визначених у дослідженні завдань було використано комплекс взаємодоповнювальних теоретичних і емпіричних методів:

- *теоретичні* (аналіз і синтез) – з'ясування сутності основних понять, вивчення психолого-педагогічної літератури, узагальнення досвіду роботи вищих навчальних закладів із проблеми формування професійної мотивації та систематизація отриманих даних;
- *емпіричні* – спостереження за процесом формування професійної мотивації, моделювання процесу формування професійної мотивації майбутніх учителів математики, анкетування та опитування студентів, психодіагностичні методи, бесіди з викладачами, педагогічний експеримент для перевірки ефективності моделі формування професійної мотивації майбутніх учителів математики;
- *статистичні* (методи математичної статистики) – встановлення рівня значущості відмінностей за t-критерієм Стьюдента, поелементний аналіз якості засвоєння знань (коефіцієнт засвоєння знань, запропонований А. Киверялгом).

На різних етапах дослідження було використано низку психодіагностичних методик: для вивчення професійних мотивів майбутніх учителів математики – методика вивчення мотивації навчання у ВНЗ Т. Ільїної та методика визначення мотиваційного комплексу М. Замфір

(модифікація А. Реана); для з'ясування виду особистісної спрямованості – «Орієнтувальна анкета» В. Смекала і М. Кучери; для визначення домінантної професійної позиції учителя – опитувальник «Професійні позиції учителя» О. Мартинюк; для дослідження емпатійних тенденцій особистості – опитувальник А. Меграбяна.

Експериментальна база дослідження. На констатувальному етапі у дослідженні брали участь 217 студентів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, 46 вчителів Рівненської, Тернопільської, Хмельницької областей. До формуального педагогічного експерименту, який здійснено на базі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, було залучено 77 студентів фізико-математичного факультету.

Наукова новизна результатів дослідження полягають у тому, що:

– *вперше* теоретично обґрунтовано педагогічні засади формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики: цілі (загальні, поетапні та оперативні) і завдання; специфічні принципи (контекстності, партисипативності, відповідності), методи, засоби, форми та їх взаємозв'язки, що сукупно утворюють цілісну структурну єдність; з'ясовано педагогічні умови (забезпечення наступності навчально-пізнавальної та професійної діяльності, моделювання ситуацій професійного характеру, створення сприятливого мотиваційного клімату); розроблено цілісну педагогічну модель формування професійної мотивації у майбутніх вчителів математики; визначено поняття професійна мотивація майбутніх учителів математики як багаторівневу сукупність спонукань особистості;

– *конкретизовано* змістові характеристики професійної мотивації як системотвірного компонента професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів математики за певними критеріями (когнітивний, професійний інтерес, спрямованість, професійна позиція, емпатійність, професійна самооцінка); уявлення про засоби формування професійної мотивації у майбутніх вчителів математики через створення та реалізацію програми психолого-педагогічного тренінгу;

– *набуло подальшого розвитку* наукове уявлення щодо змісту та структури професійної мотивації як складного особистісного феномена, що має формуватися в умовах професійно-педагогічної підготовки майбутнього учителя математики, спрямованої на розвиток і взаємозбагачення навчально-пізнавальних і професійних мотивів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що на основі авторської педагогічної моделі розроблено програму формування професійної мотивації майбутніх учителів математики, яка може бути використана викладачами педагогічних вищих навчальних закладів. Запропонований у дисертації психолого-педагогічний тренінг доцільно застосовувати в якості методичного забезпечення психологічної служби ВНЗ. Практичні

результати дослідження можуть бути також використані у процесі розробки рекомендацій щодо оптимізації професійного та особистісного становлення майбутніх учителів математики в умовах ВНЗ та у системі підвищення кваліфікації педагогів-математиків.

Результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 1143-33/03 від 11.10.2012 р.), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 112 від 08.10.2012 р.), Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 3/4385 від 29.10.2012 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні результати доповідались, обговорювались та одержали схвалення на засіданнях кафедри педагогіки та гендерної рівності Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Матеріали дослідження репрезентовано на науково-практичних конференціях: *міжнародних* – «Управління в освіті» (Львів, 2010), «Розвиток особистості та професіоналізму фахівця в системі неперервної освіти в контексті викликів XXI» (Чернівці, 2011), «Психолого-педагогічні виклики сучасності: шляхи розв'язання та новітні перспективи» (Львів, 2011), «Педагогіка і психологія: наука, освіта, інновації» (Одеса, 2011); *всеукраїнських* – «Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації» (Тернопіль, 2010), «Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку» (Запоріжжя, 2011).

Публікації. Зміст та результати дослідження відображено у 13 одноосібних публікаціях, серед яких – 6 статей у фахових наукових виданнях, 1 – методичні рекомендації, 6 – матеріалів і тез наукових конференцій.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, 8 додатків, списку використаних джерел, що нараховує 214 найменувань (із них 9 – іноземною мовою). Повний обсяг дисертації викладено на 257 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 16 таблиць та 23 рисунки. Основний текст дисертації становить 177 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, окреслено об'єкт, предмет, сформульовано мету й завдання наукового пошуку; визначені теоретико-методологічні засади та методи дослідження; актуалізовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; подано відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження; наведено інформацію про структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі «Професійна мотивація як компонент професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів математики» здійснено аналіз наукової літератури з проблеми формування професійної мотивації, висвітлено особливості професійної мотивації майбутніх

учителів, визначено концептуальні підходи до формування професійної мотивації майбутніх учителів математики.

Теоретичний аналіз літературних джерел дає змогу стверджувати, що в сучасних психолого-педагогічних дослідженнях розуміння сутності мотивації розкрито через такі підходи:

– як процес, динамічна складова діяльності; процес регуляції психіки, спрямований на виокремлення певної кількості енергії (М. Альберт, В. Асєєв, В. Вілюнас, Є. Ільїн, А. Ковальов, В. Ковальов, В. Куніцина, М. Магомет-Емінов, М. Мескон, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе, Ф. Хедуорі);

– як система чинників, які детермінують діяльність (потреби, мотиви, цілі, інтереси, прагнення) (М. Алексеєва, Б. Баєв, Ж. Годфруа, В. Ковальов, Г. Костюк, Н. Кузнецова, В. Шадріков).

Таким чином, мотивація – це складний механізм зіставлення зовнішніх і внутрішніх чинників поведінки особистості, які визначають виникнення, напрям, а також способи здійснення конкретних форм діяльності.

Дискусійним є питання про те, на яких етапах професійно-педагогічної підготовки відбуваються зміни мотивації особистості. Учені акцентують увагу на необхідності створення умов для переосмислення студентами навчально-пізнавальної діяльності, сприйняття її як основи професійно-педагогічної діяльності (Т. Бодаєва, В. Брагіна, Р. Вайсман, М. Вовчик-Блакитна, В. Ковальов). Професійна мотивація динамічна, мінлива і є неперервним процесом, що протікає під постійним впливом об'єктивних і суб'єктивних чинників (Н. Бадмаєва, В. Вілюнас, І. Назімов, В. Сорочан та ін.). Тому особливе значення в професійно-педагогічній підготовці майбутніх фахівців має перехід від навчально-пізнавальної до професійно-спрямованої діяльності, який здійснюється у напрямі трансформації пізнавальних мотивів у професійні мотиви майбутнього фахівця. Водночас своєрідністю мотиваційного потенціалу педагогічної професії є те, що вона дає можливість задовольнити вищі потреби особистості, насамперед духовні і соціальні. Тому виняткової уваги проблема професійної мотивації майбутніх учителів набуває на етапі становлення фахівця, коли, з одного боку, вибір професійного шляху вже частково відбувся, а з іншого, – особистість ще не до кінця усвідомила особливості обраної професії, не має достатніх підстав для підтвердження можливостей самоактуалізації у ній.

Вагоме значення для розробки педагогічної моделі формування професійної мотивації майбутніх учителів математики має збагачення змісту діяльності на основі освітньо-кваліфікаційної характеристики й освітньо-професійних програм підготовки, які дають змогу більш вичерпно враховувати особливості і специфіку майбутньої професійної діяльності. Їх основою є сукупність професійно значущих якостей фахівця, які визначаються на основі ключових компетенцій, що дає змогу трансформувати загальні цілі та зміст освіти у дидактичні, реалізовані у програмах навчальних дисциплін. Професійна підготовка педагогів у вищій школі впливає на

формування професійно-мотивованого майбутнього учителя математики: організацією навчального процесу, змістом дисциплін, що вивчаються, позааудиторною, самостійною роботою і практичною підготовкою тощо. Педагогічний процес має будуватися так, щоб сприяти задоволенню тих потреб студентів, які є передумовою формування професійної мотивації та розвитку у них потреби у професійній та особистісній самореалізації.

Результати аналізу проблеми професійної мотивації, її понятійно-термінологічного апарату дають змогу охарактеризувати професійну мотивацію майбутніх учителів математики як багаторівневу взаємопов'язану сукупність спонукань особистості, що визначається навчальними та професійними інтересами, знаннями про сутність педагогічної діяльності, специфікою математичної освіти і самооцінкою професійно-значущих якостей та є основою успішної майбутньої педагогічної діяльності.

Під формуванням професійної мотивації майбутніх учителів математики ми розуміємо невід'ємну складову професійної підготовки фахівців, яка полягає у цілеспрямованому процесі розвитку структури компонентів професійної мотивації під час навчальної, квазіпрофесійної та професійно-педагогічної діяльності.

У результаті емпіричних досліджень з'ясовано, що викладачі ВНЗ здебільшого не вважають важливим аспектом своєї професійної діяльності формування професійної мотивації у майбутніх вчителів математики. Як правило, вся увага педагогів зосереджена на опануванні студентами навчальним матеріалом і, в деякій мірі, – на розвитку навчальних мотивів. Водночас опитування майбутніх фахівців показало, що для більшості студентів-математиків основними мотивами навчання є зовнішні мотиви. Професійні мотиви виступають внутрішнім чинником професійного розвитку лише в незначній частини студентства.

У другому розділі – «Науково-методичні і педагогічні основи формування професійної мотивації майбутніх учителів математики» – розроблено й визначено показники, критерії та рівні сформованості формування професійної мотивації майбутніх учителів математики; виявлено і теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування професійної мотивації у студентів, представлено педагогічну модель формування професійної мотивації майбутніх учителів математики.

Аналіз результатів психолого-педагогічних досліджень дає змогу виокремити структуру професійної мотивації, що лежить в основі професійного становлення студентів. Така структура ґрунтується на взаємодії компліментарних компонентів, які визначають спрямованість, активність та особистісний смисл діяльності студентів і можуть бути означені як особистісно-мотиваційний, змістово-процесуальний та рефлексивний.

Особистісно-мотиваційний компонент передбачає формування властивих майбутньому учителю математики професійних мотивів, інтересу до педагогічної діяльності та математичної

освіти. Цей компонент відображає формування особистісної зацікавленості майбутнього учителя у процесі професійної підготовки.

Змістово-процесуальний компонент охоплює сукупність знань (загальнокультурних, психолого-педагогічних, спеціальних), необхідних майбутньому педагогу для ефективного вирішення завдань, що виникають у професійній діяльності, здатність їх застосовувати та уявлення студентів про зміст і сутність професії вчителя математики. Цей компонент відображає також уявлення майбутнього вчителя математики про специфіку його професійної діяльності, про ті вимоги, що педагогічна професія ставить перед майбутніми фахівцями.

Наявність системи професійно-педагогічних знань, теоретичних принципів дає змогу майбутньому педагогу-математику цілісно сприймати педагогічний процес, є умовою ефективності педагогічного мислення та забезпечує розвиток рефлексивних здібностей. Оцінюючи перебіг і результат діяльності, емоції дають суб'єктивне забарвлення тому, що відбувається навколо особистості і всередині неї. Тому важливим компонентом структури професійної мотивації майбутнього учителя є рефлексивний компонент.

Рефлексивний компонент полягає у здатності майбутніх учителів усвідомити свої проблеми і знайти способи їх вирішення та у самооцінці якостей, що сприяють саморозвитку. Рефлексивне ставлення майбутніх учителів до самих себе, як до суб'єктів професійно-педагогічної діяльності, є необхідною умовою засвоєння нових професійних знань та умінь і формування професійно-спрямованих планів і перспектив.

Проаналізувавши компоненти професійної мотивації та орієнтуючись на змістові характеристики досліджуваного процесу, ми виокремили такі критерії та відповідні їм показники визначення рівнів сформованості професійної мотивації студентів: 1) когнітивний; 2) професійний інтерес; 3) спрямованість; 4) професійна позиція; 5) емпатійність; 6) професійна самооцінка (табл. 1).

Таблиця 1.

Структурно-функціональна схема дослідження рівнів сформованості професійної мотивації майбутніх учителів математики

<i>Компонент</i>	<i>Критерії</i>	<i>Показники</i>
Змістово-процесуальний	Когнітивний	Професійно-педагогічні знання про сутність праці педагога-математика, особливості педагогічної діяльності та спілкування, знання з математичних дисциплін
Особистісно-мотиваційний	Професійний інтерес	Характер професійно-педагогічних мотивів, пізнавальний інтерес до математики, сформованість професійних цілей
	Спрямованість	Система ставлень майбутніх учителів до себе, до особистості учня, до майбутньої професії
	Професійна позиція	Ставлення до дитини як суб'єкта освіти та до себе як творця духовних цінностей
	Емпатійність	Здатність до співпереживання, до прояву дружелюбності та

		підтримки
Рефлексивний	Професійна самооцінка	Обґрунтованість та адекватність самооцінювання рівня математичної підготовки та готовності до майбутньої професійної діяльності, здатність на основі аналізу минулого та теперішнього планувати майбутнє, професійна самооцінка

Базуючись на зазначених критеріях та показниках і на даних власних експериментальних досліджень, було виокремлено три рівні сформованості професійної мотивації майбутніх учителів математики:

1. *Низький рівень* характеризується безсистемними, поверхневими, професійно-педагогічними знаннями про сутність праці педагога-математика, особливості педагогічної діяльності та спілкування, низьким рівнем знань із математичних дисциплін, що ускладнює ефективне здійснення професійної підготовки; відсутністю професійного інтересу, домінуванням зовнішньої негативної мотивації; спрямованістю на себе; переважаючою педагогічною егоцентричною позицією; труднощами у встановленні контактів із людьми; неадекватною та нестійкою професійною самооцінкою.

2. *Середній рівень* властивий студентам, в яких прагнення до набуття нових професійно-педагогічних знань спостерігається епізодично, професійний інтерес виявляється ситуативно, зовнішня позитивна мотивація переважає над внутрішньою; характерною є спрямованість на спілкування; переважає орієнтація на полісуб'єктну позицію у майбутній професійній діяльності; самооцінка власних професійно значущих якостей дещо неадекватно завищена, нестійка, ситуативно-конфліктна; властива постановка цілей, що не відповідають можливостям особистості.

3. *Високий рівень* вказує на постійне прагнення до поповнення професійно-педагогічних та математичних знань, розвинений професійний стійкий інтерес, переважання внутрішньої мотивації над зовнішньою, захопленість процесом діяльності, прагнення до пізнання, оволодіння новими вміннями та навичками; домінування ділової спрямованості (на завдання); виражене домінування таких професійних позицій, як дитиноцентризм та предметоцентризм; чутливість до потреб і проблем оточуючих, емпатійність; адекватну, стійку, безконфліктну професійну самооцінку та обґрунтоване планування свого педагогічного майбутнього.

На етапі констатувального експерименту вивчалися особливості сутнісних показників сформованості професійної мотивації майбутніх учителів математики: мотиви професійної діяльності, вид особистісної спрямованості, домінантна професійна позиція вчителя, рівень розвитку емпатійних тенденцій особистості.

Аналіз показників, отриманих за методикою визначення мотиваційного комплексу М. Замфір (модифікація А. Реана), показав, що у 56,3 % майбутніх учителів сформована внутрішня мотивація, що свідчить про значущість і цінність обраної діяльності для суб'єкта. Зовнішня

позитивна мотивація, що характеризує слабковиражений інтерес до професії, недостатнє ціннісне ставлення та особисту значущість професійної педагогічної діяльності, проявилася у 33,3 %. Домінування зовнішньої негативної мотивації, що характеризує відсутність професійної спрямованості, характерне для 10,4% респондентів.

За допомогою «Орієнтувальної анкети» В. Смекала та М. Кучери визначено, які різні типи спрямованості притаманні майбутнім учителям математики. У респондентів переважає спрямованість на себе – 35,5%, тобто орієнтація мотиваційного комплексу на цілі «Я». Для 29,9% майбутніх учителів переважаючою є спрямованість на спілкування, що можна інтерпретувати як інтерес до групової діяльності, проте без зацікавленості до виконання конкретних завдань. Для 34,6 % опитаних характерною є спрямованість на завдання, що відображає переважання мотивів, породжених самою діяльністю, захоплення процесом діяльності, безкорисливе прагнення до пізнання, оволодіння новими вміннями та навичками.

За методикою «Професійні позиції учителя» О. Мартинюк ми з'ясували домінантні професійні позиції майбутнього учителя математики. Та чи інша професійна позиція не є абсолютно ізольованою, у певний момент домінує одна з них. Для 43,8 % майбутніх педагогів характерною є полісуб'єктна позиція, яка оптимально-продуктивно об'єднує виокремлені О. Орловим позиції (центрації) та є поліфункціональною позицією творчого учителя. У 31,3 % респондентів домінує дитиноцентризм: орієнтація на перспективний розвиток дитини, ментальний досвід, індивідуальність та самореалізацію. У 16,6 % опитаних має місце егоцентрична позиція, тобто центрація на інтересах свого «Я». Для 4,6 % майбутніх учителів типовим є предметоцентризм. На їхню думку, учитель, перш за все, повинен бути фахівцем-предметником, що визначає націленість лише на зміст навчального предмету. Конформна позиція домінує у 3,7 % опитаних, для яких типовою є орієнтація на оцінку власної діяльності колегами, неконфліктність.

Для визначення емпатійності використовувався опитувальник А. Меграбяна. Для 12% майбутніх учителів типовим є високий рівень емпатійності. Середня вираженість емпатійних тенденцій (48,8% випробовуваних) вказує на ситуативну емпатійність, а не на особистісну характеристику. Низький рівень емпатійності (39,2% випробовуваних) характеризується нерозвиненістю емпатійних тенденцій особистості.

Отже, результати емпіричного дослідження показали, що значна кількість студентів відкриті для сприйняття нового та ще недостатньо самовизначилися у майбутній професії. Рівень професійної мотивації у багатьох недостатній для їх включення у самостійну професійну діяльність. При цьому у майбутніх учителів математики переважає середній (58,4%) та низький (29,9%) рівні сформованості професійної мотивації, що актуалізує необхідність проведення спеціальної роботи щодо її формування.

Теоретично обґрунтовано педагогічні засади формування професійної мотивації у майбутніх

учителів математики: цілі (загальні, поетапні та оперативні) і завдання, принципи, методи, засоби, форми та їх взаємозв'язки, що сукупно утворюють цілісну структурну єдність. Педагогічні засади формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики охоплюють теоретичний (моделювання процесу формування професійної мотивації) та організаційно-педагогічний (зміст, форми і методи) аспект та забезпечують зв'язок системи професійно-педагогічної освіти із соціальним, професійно-предметним та інформаційним оточенням, створюють умови для наукового обґрунтування змісту навчання, оптимального співвідношення змісту, форм і методів, теорії і практики, врахування індивідуальних потреб і запитів студентів.

Педагогічні засади розкриваються з позиції системного, особистісно-діяльнісного та практико-орієнтованого підходів як сукупність закономірних, функціонально зв'язаних компонентів, що становлять методологічні основи моделювання процесу формування професійної мотивації майбутніх учителів математики. Конкретизація наукових підходів обумовлює загальні (системності та саморозвитку) та специфічні принципи (контекстності, принцип партисипативності, відповідності). Принцип системності полягає, по-перше, у розумінні об'єкта дослідження як системи і, по-друге, у розумінні процесу дослідження об'єкта як системного за своєю логікою і засобами, що використовуються. Принцип саморозвитку визначає здатність особистості перетворювати свою життєдіяльність у предмет практичного новоутворення і зумовлює перехід до вищої форми життєдіяльності особистості – творчої самореалізації. Принцип контекстності обумовлює перехід, трансформацію одного типу діяльності (пізнавальної) в інший (професійний) із відповідною зміною потреб і мотивів, цілей, дій, засобів і результатів. Принцип партисипативності полягає у суб'єкт-суб'єктній взаємодії викладачів та майбутніх фахівців для вироблення і прийняття спільного рішення професійних завдань, розвитку професійної мотивації майбутніх педагогів, закріплення професійних мотивів, позитивного ставлення до обраної спеціальності. Принцип відповідності навчальної діяльності професійній діяльності майбутніх учителів математики визначає першооснову, на якій має будуватися педагогічний процес, зумовлюючи необхідність організації навчально-пізнавальної діяльності студентів-математиків у відповідності до її об'єктивних закономірностей – специфічних стійких взаємозв'язків між викладанням, навчанням та змістом освіти.

Для обґрунтування сутності процесу формування професійної мотивації майбутніх учителів математики ми використали метод педагогічного моделювання, за допомогою якого можна розглянути кожен з його складових у їх єдності та взаємодії. Основною ідеєю процесу формування професійної мотивації майбутніх учителів математики є розробка такої моделі (рис. 1), яка дає змогу підвищити ефективність цього процесу, привести його у відповідність до вимог стандартів вищої педагогічної освіти.

Педагогічна модель формування професійної мотивації у майбутніх вчителів математики охоплює структурно-функціональні взаємозв'язки між видами професійної мотивації, цілями, етапами, формами, засобами та методами її формування. Компоненти запропонованої нами моделі розкривають внутрішню організацію процесу формування професійної мотивації майбутніх учителів математики – мету, завдання, зміст основних ідей, організаційних форм і методів та відповідають за постійне відтворення взаємодії між елементами цього процесу.

Виокремлення компонентів моделі дозволило розбити її на блоки: цілепокладання, методологічний (підходи, принципи), організаційний (методи, форми та засоби), функціональний та результативний, які забезпечують можливість більш чітко уявити цілеспрямований процес формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики. Об'єднуючим чинником педагогічної моделі є мета, що забезпечує взаємозв'язок між усіма її елементами. Дієвість моделі забезпечується педагогічними умовами: 1) забезпечення наступності навчально-пізнавальної та професійної діяльності (використання у процесі професійної підготовки майбутніх учителів математики методичних прийомів, що реалізують основні положення контекстного навчання); 2) моделювання ситуацій професійного характеру (створення ситуацій, що розвивають інтерес та потребу бути вчителем математики); 3) створення сприятливого мотиваційного клімату (створення і підтримання сприятливого емоційного середовища, педагогічної атмосфери відкритості та свободи спілкування).

Формування професійної мотивації майбутніх учителів математики передбачає створення таких педагогічних умов, за яких студент займатиме активну особистісну позицію, розкриватиметься як суб'єкт навчально-професійної діяльності. При цьому необхідно забезпечити перехід від одного типу діяльності (пізнавальної) до іншого (професійного) з відповідною зміною потреб, мотивів, цілей, дій, засобів, предметів і результатів. Наступність формування навчальних та професійних мотивів у процесі практичної підготовки майбутніх учителів математики забезпечує досягнення трьох цілей: засвоєння теоретичних як математичних, так і педагогічних знань; формування відповідних умінь; формування пізнавального інтересу до змісту предмета і мотивації до майбутньої професійної діяльності.

Педагогічна модель процесу формування професійної мотивації майбутніх учителів математики є своєрідною основою для проектування і конструювання викладачем педагогічних ВНЗ відповідної технології навчання, підсилює освітній потенціал професійної освіти студентів у педагогічних ВНЗ.

У третьому розділі – «Експериментальне дослідження ефективності моделі формування професійної мотивації майбутніх учителів математики» – розглянуто концептуальні засади та методичні особливості побудови програми формування професійної

мотивації майбутніх учителів математики, наведено емпіричні дані, що засвідчують її ефективність.

У процесі експериментального дослідження було визначено склад та чисельність експериментальної та контрольної груп, організовано формувальний експеримент, опрацьовано результати визначення й зіставлено рівні сформованості професійної мотивації в ЕГ та в КГ. При цьому в ЕГ входило 41 і в КГ відповідно 36 студентів фізико-математичного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Шляхи реалізації обґрунтованої педагогічної моделі висвітлюються у експериментальній програмі, що є цілісною системою навчально-виховної роботи з майбутніми вчителями математики та викладачами, та охоплює: психолого-педагогічний тренінг формування професійної мотивації для студентів-математиків, науково-методичний семінар для викладачів та студентський блог в інтернеті «Motive+action» (авторська розробка).

Основним педагогічним засобом формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики ми обрали психолого-педагогічний тренінг. Мета психолого-педагогічного тренінгу полягала у формуванні усвідомленого, відповідального та позитивного ставлення до обраної професії на етапі здобуття освіти, мотивів навчально-професійної діяльності, розвиток у студентів образу «Я – професіонал» як системотвірного компонента функціональної структури розвитку професійної мотивації у майбутніх учителів математики. Досягнення мети психолого-педагогічного тренінгу забезпечувалося вирішенням таких завдань: 1) подолання стереотипів, пов'язаних із негативним ставленням до педагогічної діяльності; 2) формування у майбутніх учителів образу професії, позитивного ставлення до педагогічної діяльності; 3) розвиток навичок особистісної та педагогічної рефлексії.

Науково-методичний семінар – це цільовий орієнтир, що дав можливість розширити уявлення викладачів та обмінятися досвідом, ідеями щодо формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики, знайти нове і цікаве в педагогічному процесі ВНЗ.

Студентський інтернет-блог «Motive+action» дав можливість розширити інформаційний простір досліджуваної проблеми, створити якісний контент, спрямований на вирішення питань підвищення професійної мотивації студентів.

Осмыслити закономірності та принципи навчання і виховання, оволодіти професійними вміннями і навичками, досвідом практичної роботи вчителя математики дозволяє педагогічна практика, яка є завершальним етапом підготовки майбутніх учителів математики педагогічних ВНЗ до професійної діяльності. Провідною ідеєю педагогічної практики є розвиток індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів математики, становлення індивідуального стилю педагогічної діяльності. Відтак необхідне цілеспрямоване керування педагогічною практикою, що забезпечує формування рефлексивних педагогічних умінь студентів, накопичення

професійного досвіду, розвиток стійкого професійного інтересу. Цьому сприяють такі засоби, як «Портфоліо», «Майстер-клас» та створення методичного студентського електронного журналу.

Істотним аспектом використання портфоліо виступає відхід від формального подання певного набору документів для оцінювання педагогічної практики. Основна мета формування портфоліо – аналіз і представлення результатів проходження педагогічної практики; накопичення, систематизація і документальне збереження досягнень студентів у процесі проходження педагогічної практики, які дають уявлення про їхню готовність до професійної діяльності.

Майстер-клас ми розглядаємо як один із способів формування професійної мотивації у студентів-математиків, активізації їх у пошуку шляхів для зростання власної педагогічної майстерності. Відтворення в навчанні предметно-технологічного та соціального контексту майбутньої професійної діяльності вводить в дію механізми формування професійної мотивації майбутніх учителів на основі пізнавальної мотивації.

Створення методичного електронного журналу, у якому зібрані найбільш вдалі й ефективні ідеї щодо вдосконалення майстерності вчителя математики, дає змогу представити роботи студентів у більш повному наочному вигляді за рахунок використання різного роду форматів (текстового, графічного, аудіо-та відеозаписи тощо). Електронний студентський журнал забезпечує можливість зберігати, редагувати та демонструвати роботи майбутніх учителів та створює надійні умови для оперативного доступу до матеріалів, в тому числі дистанційного.

Завданням формувального етапу експерименту було перевірити ефективність запропонованої педагогічної моделі формування професійної мотивації майбутніх учителів математики за двома напрямками: рівень засвоєння професійно-педагогічних знань та рівень сформованості професійної мотивації майбутніх учителів математики. Ефективність програми формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики підтверджено шляхом кількісної і якісної обробки експериментальних даних контрольних і експериментальних груп методами математичної статистики до і після проведення педагогічного експерименту.

Знання студентів оцінювалися на основі використання тесту досягнень. Питання тесту були спрямовані на виявлення складових професійно-педагогічних знань. Відповіді оброблялися на основі методу поелементного аналізу якості засвоєння знань. Сформованість професійно-педагогічних знань визначалася на основі модифікованого А. Усовою коефіцієнта засвоєння знань, запропонованого А. Киверялгом. На початковому етапі педагогічного експерименту середнє значення коефіцієнта засвоєння професійно-педагогічних знань становило 0,65, а на кінцевому етапі – 0,78, що засвідчило зростання цього показника.

Результативність дослідно-експериментальної роботи визначалася за допомогою порівняльного аналізу результатів контрольної та експериментальної груп констатувального етапу з даними контрольного етапу формувального експерименту. Після проведення формувального

експерименту у ЕГ і в КГ на відбулися зміни, що підтверджується позитивною динамікою рівнів сформованості професійної мотивації (табл. 2).

В експериментальній групі кількість студентів з низьким рівнем сформованості професійної мотивації зменшилась на 24,4%. За рахунок цього середній рівень сформованості професійної мотивації збільшився на 12,2%. Кількість майбутніх фахівців з високим рівнем сформованості професійної мотивації в експериментальній групі зросла на 12,2%. У контрольній групі значущих змін не виявлено. Кількість студентів, які виявляють середній рівень сформованості професійної мотивації протягом експерименту змінилась з 58,3% до 60,8%.

Таблиця 2.

Динаміка розвитку рівнів сформованості професійної мотивації в експериментальній та контрольній групах до і після експерименту

Рівні сформованості професійної мотивації	ЕГ (41)		КГ (36)	
	До експерименту % / осіб.	Після експерименту % / осіб.	До експерименту % / осіб.	Після експерименту % / осіб.
Низький	31,7% (13)	7,3% (3)	27,9% (10)	25,1% (9)
Середній	56,1% (23)	68,3% (28)	58,3% (21)	60,8% (22)
Високий	12,2% (5)	24,4% (10)	13,8% (5)	14,1% (5)

Незначні позитивні зміни відбулися на високому та низькому рівнях сформованості професійної мотивації.

Для встановлення ступеня значущості відмінностей у розподілі середніх частотних значень рівня сформованості професійної мотивації майбутніх учителів математики на початку і в кінці експерименту ми використовували t-критерій Стьюдента для параметричних даних. Дослідження показало статистично значущі відмінності між констатувальним та контрольним етапом дослідження в експериментальній групі ($t_{емн} = 2,79$ для рівня значущості $\alpha=0,05$), в контрольній групі статистично значущих відмінностей не виявлено ($t_{емн} = 0,13$).

Результати формувального етапу експерименту дають змогу зробити висновок про наявність позитивної динаміки професійної мотивації у студентів експериментальної групи завдяки реалізації педагогічної моделі формування професійної мотивації майбутніх учителів математики. Таким чином, дані засвідчили ефективність запропонованої педагогічної моделі формування професійної мотивації майбутніх учителів математики й про можливість її застосування у процесі підготовки фахівців.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та експериментальне вирішення проблеми формування професійної мотивації майбутніх учителів математики, що дало можливість уточнити зміст поняття «професійна мотивація майбутніх вчителів математики», визначити критерії, рівні

та показники сформованості досліджуваного феномена, обґрунтувати педагогічну модель формування професійної мотивації майбутніх учителів математики.

1. Професійна мотивація майбутнього учителя математики – багаторівнева взаємопов'язана сукупність спонукань особистості, що визначається навчальним та професійним інтересами, знаннями про сутність педагогічної діяльності, специфікою математичної освіти і самооцінкою професійно-значущих якостей та є основою успішної майбутньої педагогічної діяльності. Під формуванням професійної мотивації майбутніх учителів математики ми розуміємо невід'ємну складову процесу професійної підготовки фахівців, яка полягає у цілеспрямованому процесі розвитку структури компонентів професійної мотивації під час навчальної, квазіпрофесійної та професійно-педагогічної діяльності. Існуюча система професійної підготовки фахівців, майбутніх учителів не акцентована на формуванні професійної мотивації студентів. У студентів переважає зовнішня мотивація та середній рівень розвитку потреби у професійній та особистісній самореалізації. Як наслідок, навчання перетворюється в діяльність, яка орієнтована на зовнішній контроль. Водночас встановлено, що особливе значення в професійній підготовці майбутніх фахівців має перехід від навчально-пізнавальної до професійно-спрямованої діяльності, який здійснюється у напрямі трансформації пізнавальних мотивів у професійні мотиви майбутнього фахівця.

2. Професійна мотивація майбутніх учителів математики як інтегративна система чинників охоплює особистісно-мотиваційний, змістово-процесуальний та рефлексивний компоненти. У результаті теоретичного та емпіричного дослідження визначено критерії сформованості професійної мотивації майбутніх учителів математики: 1) когнітивний; 2) професійний інтерес; 3) спрямованість; 4) професійна позиція; 5) емпатійність; 6) професійна самооцінка. Професійний інтерес особистості майбутнього учителя є визначальним та системотвірним у цілісній системі професійно-педагогічної мотивації майбутнього фахівця. Професійна самооцінка виконує роль базису, оскільки в цьому компоненті найбільш яскраво проявляється суб'єктивний чинник, який передбачає особистісне ставлення студентів до себе як суб'єкта професійно-педагогічної діяльності. На основі виокремлених критеріїв та відповідних показників визначено й охарактеризовано три рівні сформованості професійної мотивації майбутніх учителів математики: низький, середній, високий.

3. Теоретично визначено педагогічні засади формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики: цілі (загальні, поетапні та оперативні) і завдання; загальні (принцип системності та саморозвитку) та специфічні принципи (принцип контекстності, принцип партисипативності, принцип відповідності), методи, засоби, форми та їх взаємозв'язки, що сукупно утворюють цілісну структурну єдність. З'ясовано педагогічні умови формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики: забезпечення наступності навчально-

пізнавальної та професійної діяльності; моделювання ситуацій професійного характеру; створення сприятливого мотиваційного клімату. Обґрунтовано педагогічну модель формування професійної мотивації майбутніх учителів математики, до якої належать такі блоки: цілепокладання, методологічний (підходи, принципи), організаційний (методи, форми та засоби), функціональний та результативний. Вказані блоки взаємозалежні і виступають як необхідні взаємопроникаючі компоненти моделі та проектують поетапне формування професійної мотивації від низького рівня до високого.

Основними засобами формування професійної мотивації виступили психолого-педагогічний тренінг для студентів, науково-методичний семінар для викладачів та студентський інтернет-блог «Motive+action».

4. Формувальний експеримент підтвердив ефективність експериментальної програми формування професійної мотивації майбутніх учителів математики, розробленої на основі обґрунтованої моделі та педагогічних умов. Виявлено статистично значущі зрушення у рівнях сформованості професійної мотивації у студентів експериментальних груп: суттєво зменшився відсоток студентів із низьким рівнем сформованості професійної мотивації, збільшився відсоток студентів із середнім рівнем сформованості професійної мотивації, підвищилась кількість студентів із високим рівнем сформованості професійної мотивації. У контрольній групі відсутні значущі зміни в сформованості професійної мотивації майбутніх учителів математики.

Викладені в цьому дослідженні висновки не претендують на остаточне і вичерпне вирішення досліджуваної проблеми. Доцільним є подальше дослідження динаміки розвитку професійної мотивації студентів від першого до випускного курсів та врахування виявлених відмінностей у процесі розробки та реалізації педагогічної програми формування професійної мотивації майбутніх вчителів. Водночас перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у вивченні можливостей використання сучасних інформаційних технологій щодо формування професійної мотивації майбутніх вчителів математики.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ

АВТОРА:

Наукові праці, в яких опубліковано результати дисертації

1. Ніколайчук Н. М. Теоретичні аспекти управління мотивацією / Н. М. Ніколайчук // Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика». – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2010. – Випуск 6. – С 43–48.

2. Ніколайчук Н. М. Мотиваційна складова професійної підготовки майбутніх учителів математики / Н. М. Ніколайчук // Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наукових праць. Педагогіка та психологія. – Чернівці : Чернівецький нац. у-т, – 2011. – Вип. 570. – С. 113–

118.

3. Ніколайчук Н. М. Становлення суб'єктності майбутнього педагога у процесі навчально-пізнавальної діяльності / Н. М. Ніколайчук // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – 2011. – Випуск №XL. – С. 172–175.

4. Ніколайчук Н. М. Організація і зміст дослідно-експериментальної роботи з формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики / Н. М. Ніколайчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія : «Педагогіка. Соціальна робота». – 2012. – № 24. – С. 110–112.

5. Ніколайчук Н. М. Особистісна зумовленість рефлексії у процесі формування професійної мотивації майбутнього вчителя / Н. М. Ніколайчук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. – 2012. – № 3. – С. 3–7.

6. Ніколайчук Н. М. Сутність та особливості мотивації як предмета педагогічного дослідження [Електронний ресурс] / Н. М. Ніколайчук // Народна освіта. – 2012. – Випуск № 2(17). – Режим доступу : <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/17/statti/nikolaychuk.htm>.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Ніколайчук Н. М. Формування професійної мотивації студентів як складова професійної підготовки майбутніх вчителів / Н. М. Ніколайчук // Проблеми та перспективи наук в умовах глобалізації : матеріали VI Всеукраїнської наукової конференції. – Ч. I : педагогіка, психологія, суспільствознавство, мовознавство. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – С. 12–13.

8. Ніколайчук Н. М. Компоненти професійної мотивації майбутніх учителів математики / Н. М. Ніколайчук // Педагогіка і психологія : наука, освіта, інновації. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. (м. Одеса, 23 – 24 грудня 2011 року). – Одеса, ГО «Південна фундація педагогіки», 2011. – С. 29–31.

9. Ніколайчук Н. М. Проблеми забезпечення наступності у формуванні навчально-пізнавальної та професійної діяльності майбутніх педагогів / Н. М. Ніколайчук // Управління в освіті : Зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конференції, Львів, 14-16 квітня 2011 р. / відп. Ред. Л. Д. Кизименко. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. – С. 220–222.

10. Ніколайчук Н. М. Професійна мотивація як важливий компонент становлення особистості педагога / Н. М. Ніколайчук // Педагогіка вищої школи : досвід і тенденції розвитку. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції (м. Запоріжжя, 10-11 листопада 2011 року). – Запорізький національний університет. – Запоріжжя : ЗНУ, – 2011. – С. 40–41.

11. Ніколайчук Н. М. Соціально-психологічний тренінг як засіб формування професійної мотивації майбутніх учителів математики / Н. М. Ніколайчук // «Психолого-педагогічні виклики сучасності : шляхи розв'язання та новітні перспективи». Матеріали Міжнародної науково-

практичної конференції. (м. Львів, 16 – 17 грудня 2011 року). – Львів : Львівська педагогічна спільнота, 2011 – С. 35–36.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Ніколайчук Н. М. Мотив як регулятор професійної діяльності вчителя / Н. М. Ніколайчук // Збірник наукових праць студентів та магістрантів факультету психології Кам'янець-Подільського національного університету. – 2008. – Вип. 1. – С. 84–88.
2. Ніколайчук Н. М. Формування професійної мотивації майбутніх учителів : методичні рекомендації / Н. М. Ніколайчук. – Тернопіль : Вектор, 2012. – 80 с.

АНОТАЦІЇ

Ніколайчук Н.М. Педагогічні засади формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Тернопіль, 2013.

Дисертація присвячена проблемі формування професійної мотивації майбутніх учителів математики. Здійснено теоретичний аналіз психолого-педагогічних досліджень та визначено педагогічні засади формування професійної мотивації майбутніх учителів математики.

Професійна мотивація майбутнього учителя математики розглядається як багаторівнева взаємопов'язана сукупність спонукань особистості, що визначається навчальним та професійним інтересами, знаннями про сутність педагогічної діяльності, специфікою математичної освіти і самооцінкою професійно-значущих якостей та є основою успішної майбутньої професійно-педагогічної діяльності. Виокремлено критерії, емпіричні показники та рівні сформованості професійної мотивації майбутніх учителів математики.

Теоретично обґрунтовано педагогічні засади формування професійної мотивації у майбутніх учителів математики: цілі і завдання, загальні та специфічні принципи, методи, засоби, форми та їх взаємозв'язки, що сукупно утворюють цілісну структурну єдність. З'ясовано педагогічні умови формування професійної мотивації майбутніх учителів математики. Розроблено та науково обґрунтовано модель формування професійної мотивації майбутніх учителів математики, що включає блоки: цілепокладання, методологічний (підходи, принципи), організаційний (методи, форми та засоби), функціональний та результативний.

Ключові слова: мотивація, професійна мотивація, формування професійної мотивації, майбутній учитель математики, модель формування професійної мотивації.

Николайчук Н.М. Педагогические засады формирования профессиональной мотивации у будущих учителей математики. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины, Тернополь, 2013.

Диссертация посвящена проблеме формирования профессиональной мотивации будущих учителей математики. Осуществлен теоретический анализ психолого-педагогических исследований и определены педагогические засады формирования профессиональной мотивации будущих учителей математики.

Профессиональная мотивация будущего учителя математики, рассматривается как многоуровневая взаимосвязанная совокупность побуждений, что определяется учебным и профессиональным интересами, знаниями о сущности педагогической деятельности, спецификой математического образования и самооценкой профессионально значимых качеств и является основой успешной будущей профессиональной деятельности.

В структуре профессиональной мотивации, обеспечивающей профессиональное становление студентов, которые определяют направленность, активность и личностный смысл деятельности студентов; выделены компоненты: личностно-мотивационный, содержательно-процессуальный и рефлексивный. Определены критерии определения уровней сформированности профессиональной мотивации студентов: 1) когнитивный, 2) профессиональный интерес; 3) направленность; 4) профессиональная позиция; 5) эмпатийность, 6) профессиональная самооценка. Охарактеризованы и экспериментально исследованы эмпирические показатели и уровни сформированности профессиональной мотивации будущих учителей математики.

Теоретически обоснованы педагогические основы формирования профессиональной мотивации у будущих учителей математики: цели и задачи, общие и специфические принципы, методы, средства, формы и их взаимосвязи, совокупно образующие целостное структурное единство. Выяснены педагогические условия формирования профессиональной мотивации будущих учителей математики (обеспечение преемственности учебно-познавательной и профессиональной деятельности, моделирование ситуаций профессионального характера, создание благоприятного мотивационного климата). Разработана и научно обоснована модель формирования профессиональной мотивации будущих учителей математики, включающая блоки: целеполагания, методологический (подходы, принципы), организационный (методы, формы и средства), функциональный и результативный. Действенность модели обеспечивается педагогическими условиями: обеспечение преемственности учебно-познавательной и профессиональной деятельности, моделирование ситуаций профессионального характера,

создание благоприятного мотивационного климата.

Ключевые слова: мотивация, профессиональная мотивация, формирование профессиональной мотивации, будущий учитель математики, модель формирования профессиональной мотивации.

Nikolajchuk N.M. Pedagogical basis formation of future teachers of mathematics professional motivation. – Manuscript.

Dissertation on acquiring an academic degree of candidate in Pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – theory and methodology of professional education. – Ternopil National Pedagogical Volodymyr Hnatiuk University, The Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine, Ternopil, 2013.

Dissertation is devoted to the problem of formation of future teachers of mathematics professional motivation. Theoretical analysis of psychological and educational research was carried out and pedagogical basis of formation of future teachers of mathematics professional motivation were identified.

Professional motivation of future teachers of mathematics is considered as multilevel interconnected set encouraging personality what is provided by educational and professional interest, knowledge about essence of professional and pedagogical work, specific of mathematics educational and self-valuation of professional and important and that is a fundament of successful future professional and pedagogical activity. Criteria, empirical parameters and levels of formation of future teachers of mathematics professional motivation were identified.

Pedagogical basis of formation of future teachers of mathematics professional motivation: goals and objectives, general and specific principles, methods, tools, forms, and their interrelations, together form the holistic structural unity were theoretically granted. Pedagogical conditions of formation of future teachers of mathematics professional motivation were identified. Model of formation of future teachers of mathematics professional motivation was worked out and scientifically grounded what includes: blocks goal-setting, methodological (approaches and principles), organizational (methods, form and techniques), functional and result.

Keywords: motivation, professional motivation, formation of professional motivation, the future teacher of mathematics, model of formation of professional motivation.